

საქართველოს საბანკო სისტემა

რეზიუმე

ქეთი დორეული

სტუ-ს დოქტორანტი

E-mail: keti_doreuli@yahoo.com

სტატიაში განხილულია კავშირი უცხოურ ინვესტიციებსა და ქართულ ბანკებს შორის.

ბანკები წარმოადგენენ ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკის ჯაჭვის უმნიშვნელოვანეს შემადგენელ ნაწილს, ვინაიდან ისინი არიან სწორედ ის ორგანიზაციები, რომლებიც ხელს უწყობენ კაპიტალის სწორად გადანაწილებას ეკონომიკაში. როდესაც ეს სისტემა ფუნქციონირებს სწორად, მაშინ ეკონომიკაც ჯანსაღად ფუნქციონირებს და ზრდაც შესაბამისია, რაც ძალზედ მნიშვნელოვანია როგორც ქვეყნის შიდა ფუნქციონირებისთვის ასევე მის საზღვრებს გარეთ.

იმისათვის რომ ბანკებმა შეძლონ თავიანთი რესურსის მოძიება, არსებობს რამდენიმე რესურსი, რომელიც შემდგომ გამოიყენება სხვადასხვა საქმიანობის და ასევე რენტაბელური ბიზნესის წარმოებისთვის. ნაშრომიში ყურადღება გამახვილებულია სწორედ ფინანსური რესურსების ერთ-ერთ ასეთ წყაროზე, რომელსაც ბანკები იყენებენ და რომელიც მოდის უცხოური ფინანსური წყაროებიდან.

შესავალი

საბანკო სისტემა და მისი გამართული მუშაობა ქვეყნის ეკონომიკური სიცოცხლისუნარიანობის უმნიშვნელოვანეს ნაწილად გადაიქცა. ფინანსურმა კრიზისმა, რომელმაც ერთნაირად დააზიანა როგორც განვითარებული, ასევე განვითარებადი ქვეყნები, დიდი გავლენა იქონია ბანკებზე და მათ მიერ შემოთავაზებულ დაკრედიტების პროგრამებზე. რთული გახდა უცხოური საკრედიტო რესურსების მოზიდვა და შესაბამისად ბანკებში არსებული ფინანსები, შემდგომი დაკრედიტებისთვის არის რთულად მოსაძიებელი პროდუქტი.

საქართველოში არ არის ბევრი სამეცნიერო ნაშრომი, რომელიც იკვლევს თუ როგორ მოიპოვებენ საქართველოში ფუნქციონირებადი ბანკები ფინანსურ რესურსებს, გარდა ანაბრებისა და კლიენტების მიმდინარე ანგარიშზე მყოფი თანხებისა, იმისთვის რომ მოხდეს შემდეგ ამის გამოყენება საკრედიტო სისტემაში. მსგავსი კვლევებისა და მისი გამოყენების არ არსებობის გამო, ხშირად გამოითქმება იმის აზრი, რომ საქართველოში საპროცენტო განაკვეთ-

ბი არის ძალიან მაღალი, რომ ხშირად საკრედიტო პროდუქტები არ შეესაბამება ბაზარზე არსებულ მოთხოვნას.

საქართველოში მოქმედი ბანკები უხვად იყენებენ უცხოურ კაპიტალს, იქნება ეს საკრედიტო ხაზი თუ სხვა ტიპის ფინანსური ინვესტიცია. ჩვენი ჰიპოთეზა, რომლის განვითაებასა და დამტკიცებას ჩვენ შევეცდებით მოიცავს შემდეგს, რომ საქართველოში ბანკებს ხელი მიუწვდებათ იაფ და დიდი მოცულობის ფინანსურ რესურსზე უცხოურ ფინანსურ ბაზარზე, რაც მათ საშუალებას უნდა აძლევდეს მოახდინონ თავიანთი კლიენტთა რიცხვის გაზრდა და შესაბამისად გაცემული კრედიტების დივერსიფიკაცია, რაც თავის მხრივ საშუალებას უნდა იძლეოდეს კრედიტები გაიცეს უფრო დაბალი საპროცენტო განაკვეთით, ვინაიდან რისკების გადანაწილება მოხდება.

ეს სტატია საინტერესოა როგორც საბანკო ინსტიტუტებისთვის, ასევე იმ ორგანიზაციებისთვის, რომლებიც იყენებენ საბანკო დაფინანსებასა და რომლებიც გაცემენ ფინანსურ რესურსებს ქართულ ბანკებზე შემდგომი დაკრედიტებისთვის, ვინაიდან კვლევა მოიცავს როგორც არსებულ მდგომარეობას, ასევე განვითარების რესურსს.

ბიზნეს ორგანიზაციის ტიპი, რომელსაც ბანკი ეწოდება, მისი თანამედროვე სახით უკვე ექვსას წელზე მეტია რაც არსებობს. მნიშვნელოვანია ითქვას, აქვე, რომ ორგანიზაციის ამ ტიპმა განიცადა მნიშვნელოვანი ცვლილებები მისი პირვანდელი სახისგან და დღემდე ეს ცვლილებები აქტიურად გრძელდება. ბანკი, როგორც ადგილობრივი ფინანსური რესურსი, რომლის პროდუქტებზეც მხოლოდ ერთეულებს მიუწვდებოდათ ხელი აღარ არსებობს; ეს გადაიქცა საზღვრებს შორის კაპიტალის გავრცელების მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად და ასევე შეითავსა ის ფუნქციები, რაც ბანკის კლარისკური გაგებით სრულიად განსხვავდება ამ ორგანიზაციის პირვანდელი სახისგან.

პირველი ყველაზე მნიშვნელოვანი ცვლილება, რასაც მეცნიერები ხაზს უსვამენ, არის ის, რომ საბანკო პროდუქტები, რომლებიც ადრე არსებობდა იყო ძალიან შეზღუდული, რაც თავისთავად არ აძლევდა არც ბანკებს და არც

მომხმარებელს იმის საშუალებას, რომ გამოეყენებინათ ამ ინსტიტუტის რესურსები სრულყოფილად. შესაბამისად, ამ დროში საბანკო სისტემას არ ჰქონდა იმ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ორგანიზაციის სტატუსი, რაც მას დღეს გააჩნია. ბანკის პროდუქტების მოხმარების საშუალება ჰქონდათ მხოლოდ დიდ კომპანიებსა და მაღალი ფენის წარმომადგენლებს, ვინაიდან ეს ორგანიზაცია ითვლებოდა, ეგრეთ წოდებულ დახურულ საზოგადოებად სხვა მსურველებისთვის. ეს საკითხი ძალიან მნიშვნელოვანია და ახლოსაა იმ თემასთან და სიტუაციასთან, რომელიც დღეს არის საქართველოს საბანკო სისტემაში.

ადრე, საბანკო რესურსის ძირითად წყაროს წარმოადგენდა: ა) ბანკის მფლობელების კერძო კაპიტალი და ბ) მეწარმეების მიერ შემოტანილი თანხები. ეს თავისთავად გავლენას ახდენდა იმაზე, თუ როგორ გაიცემოდა კრედიტი და რა საპროცენტო განაკვეთით, ვინაიდან რესურსები იქნებოდა ლიმიტირებული და ვერც მისი დივერსიფიცირება ხდებოდა კლიენტების მიხედვით და ასევე ვერც კაპიტალის წყაროს მიხედვით. თუმცა, იმის გამო, რომ მფლობელი იყო კაპიტალის ძირითადი წყარო და დაკრედიტება ხდებოდა ძირითადად ელიტური კომპანიებისა და ინსტიტუტების, ამან შედეგად გამოიღო ის, რომ ბანკებს შეეძლოთ გრძელვადიანი გეგმები დაესახათ და შესაბამისად გამხდარიყვნენ ეგრეთ წოდებული „ნებისყოფის მქონე“ კაპიტალის წარმომადგენლები. დღეს დღეობით ეს თვისება თითქმის სრულად აღმოიფხვრა და შეიცვალა მოკლე ვადიანი დაგეგმარებით, სადაც კომპანიის აქციები არ არის კონცენტრირებული რომელიმე კონკრეტული აქციონერის ხელში და შესაბამისად რისკის აღების ალბათობა უფრო მაღალია. ეს ფაქტორი ფრიად მნიშვნელოვანია საქართველოს კონტექსტში და ამ თემას უფრო დეტალურად მივუბრუნდებით საქართველოს საბანკო სისტემისა და დაკრედიტების ანალიზის დროს.

საბანკო სისტემის განვითარებასთან ერთად მნიშვნელოვნად გაიზარდა, როგორც მისი როლი ეკონომიკაში, ასევე მისი დაფინანსების წყაროებიც, რამაც დიდი გავლენა იქონია იმაზე თუ რატომ გახდა საბანკო ორგანიზაცია სხვა ყველა ბიზნეს ორგანიზაციისგან განსხვავებული სტრუქტურა.

იქედან გამომდინარე, რომ ბანკებს მნიშვნელოვანი როლი უჭირავთ და შესაბამისად მათი პასუხისმგებლობის ხარისხი არის ძალიან მაღალი, სხვა ტიპის კორპორაციებისგან განსხვავებით, საბანკო ორგანიზაციები გამოირჩე-

ვა რეგულირების მაღალი ხარისხით რამდენიმე მიზეზის გამო:

1. ბანკებს აქვთ გრძელვადიანი ვალდებულებები, რომლის გარანტიც ეროვნული ბანკი და ბანკის არსებული აქტივებია, თუმცა ეს აქტივები ძირითადად შეადგენს ხელ-უხლებელ აქტივებს და მათი საბაზრო ფასის დადგენა არის შეუძლებელი;

2. ბანკები და მათ მიერ დადგენილი საპროცენტო განაკეთები მნიშვნელოვნად განაპირობებს ეკონომიკურ მდგომარეობასა და გავლენას ახდენს ისეთ მნიშვნელოვან მაჩვენებლებზე, როგორიცაა ინფლაცია, ეროვნული თუ უცხოური ვალუტის კურსები და ა.შ.

ბანკების მფლობელთა (აქციონერთა) და სხვა მონაწილე პირთა ინტერესები მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისგან. აქციონერთა ბუნებრივ ინტერესს წარმოადგენს მათი მოგების მაქსიმიზაცია, რაც განპირობებულია შედარებით რისკიან ინვესტიციებთან და მაღალ საპროცენტო განაკვეთებთან საკრედიტო პროდუქტებზე. თუმცა, ეს პირდაპირ კონფლიქტში მოდის საბანკო ორგანიზაციის სხვა დაინტერესებულ პირებთან. დეპოზიტარებს, ისევე როგორც კრედიტორებს ჭირდებათ სტაბილურობა და იმის გარანტია, რომ ბანკი მომავალში შეძლებს გაცემული კრედიტების ამოღებას და შესაბამისად ამ ორი ჯგუფის წარმომადგენლების დაკმაყოფილებას. ასევე, სახელმწიფო პირდაპირ არის დაინტერესებული იმით, რომ საბანკო სისტემა გამართულად მუშაობდეს და არ იყოს ზედმეტი რისკების ამღები, ვინაიდან ამაზეა დამოკიდებული მომავალი ინვესტიციების მოზიდვა.

ფულად საკრედიტო პოლიტიკა, რომლის ძირითად გამტარებელს, როგორც წესი, ცენტრალური ბანკი წარმოადგენს, ძირითადი ზემოქმედება სავალუტო კურსზე, საპროცენტო განაკვეთზე, საბანკო სისტემის ლიკვიდურობის საერთო მოცულობაზე და აქედან გამომდინარე, მთლიანად ეკონომიკაზე უნდა განახორციელოს. ამ მიზნების მიღწევა ეკონომიკური ზრდის სტაბილურობის, უმუშევრობის და ინფლაციის დაბალი დონის დადგენის შესაძლებლობის საშუალებას იძლევა. ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის ინსტიტუტების პრიორიტეტულობის განსაზღვრა მთლიანობაში იმ მიზნებზეა დამოკიდებული, რომლებსაც ცენტრალური ბანკი ქვეყნის განვითარების ამა თუ იმ ეტაპზე წვევებს.

საინვესტიციო ბანკები (დიდ ბრიტანეთში – საემისიო სახლები, საფრანგეთში – საქმიანი ბანკები) სპეციალიზირებას საემისიო – სადამფუძნო ოპერაციებზე ახორციელებენ. იმ საწარმოების ან

სახელმწიფოს დავალებით, რომელთაც გრძელვადიანი დაბანდებები ესაჭიროებათ და აქციებისა და ობლიგაციების გამოშვებას ახორციელებენ, საინვესტიციო ბანკები დაბანდების მოცულობის, პირობის, ემისიის ვადის, ფასიანი ქაღალდების ტიპის შერჩევის განსაზღვრას, აგრეთვე მათ განთავსებისა და მეორადი მიმოქცევის ორგანიზაციის ვალდებულებებს იღებენ თავის თავზე. ასეთი ტიპის დაწესებულებები, თავიანთ ხარჯზე შეძენისა და ყიდვის ან ამისთვის საბანკო სინდიკატების შექმნის ორგანიზებით, აქციებისა და ობლიგაციების მყიდველებზე სესხის გაცემით გამოშვებული ფასიანი ქაღალდების შეძენის გარანტიორები არიან. მიუხედავად იმისა, რომ საკრედიტო სისტემის აქტივებში საინვესტიციო ბანკების წილი არც ისე დიდია, ისინი მათ ინფორმირებისა და საკმაოდ წარმატებული და სადამფუძნო კავშირების ხარჯზე, ეკონომიკაში უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს.

პირველი ცენტრალური ბანკები 300 წლის წინათ (შვალერი რისკ ბანკი 1668) წარმოქმნილა, მაგრამ საყოველთაო გავრცელება და თანამედროვე მნიშვნელობა მათ მხოლოდ ბოლო ათწლეულში შეიძინეს.

ძირითადი ფაქტები, რომლებიც კომერციული ბანკების საინვესტიციო საქმიანობის ჩატარების მიზანს განსაზღვრავს, არის მოთხოვნა შემოსავლის მიღებაში და მოთხოვნა საკუთარი აქტივების განსაზღვრული ჯგუფის ლიკვიდურობის უზრუნველყოფაში.

ბანკების ოპერაციები ფასიან ქაღალდებთან მიმართებაში როგორც აქტიურები, ასევე პასიურებიც შეიძლება იყოს.

საქართველოს ბანკებს საფონდო და ნდობითი ოპერაციების განხორციელების უფლება გააჩნიათ.

აღნიშნულ ოპერაციებს მიეკუთვნება:

- ემისია და განთავსება ახლად გამოშვებული ფასიანი ქაღალდების;
- დაკრედიტება ფასიანი ქაღალდების გირაოს ქვეშ;
- ფასიანი ქაღალდების საკუთარი ანგარიშით, კლიენტის დავალებითა და თავის ხარჯზე ყიდვა და გაყიდვა;

კლიენტების ფასიანი ქაღალდების შენახვა და მართვა;

ამრიგად, ოპერაციებიდან დამოუკიდებლობაში კომერციულ ბანკებს შეუძლია ბაზარზე ფასიანი ქაღალდების ემიტენტის გარეშე, ემიტენტებისა და ინვესტორების ურთიერთობაში ფი-

ნანსური ინვესტორის და შუამავლის სახით გამოვიდეს. აღნიშნული ოპერაციების ობიექტს ფასიანი ქაღალდები წარმოადგენს.

უცხოური კაპიტალი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი რესურსია საქართველოს საბანკო სისტემისთვის, ვინაიდან ის წარმოადგენს პირველ რიგში კრედიტორების დივერსიფიცირების საშუალებას, ისევე როგორც მნიშვნელოვანი გავლენა აქვს საპროცენტო განაკვეთზე რომელსაც ბანკი იღებს. მეცნიერების აზრით, სწორედ ის ფაქტი რომ ბანკებს შეუძლიათ მიმართონ საერთაშორისო საფინანსო ბაზრებს კრედიტების და ფინანსური რესურსებისთვის, ხოლო იქ საკმაოდ დიდი კონკურენცია არის, კრედიტის მაძიებელ ბანკებს ეძლევათ იმის საშუალება რომ მოახდინონ მათთვის ყველაზე სასურველი საპროცენტო განაკვეთის შერჩევა.

თუმცა, იმავე მეცნიერების აზრით, საერთაშორისო საფინანსო ბაზრებზე რესურსების ძიება არ არის დაკავშირებული მხოლოდ კარგ არჩევანთან საიდანაც ბანკებს შეუძლიათ მათთვის სასურველი პროდუქტის მიღება. ამ რესურსებთან ერთად მატულობს ასევე სხვა პირობები, რომლებიც უფრო რთულად არის დაკმაყოფილებადი საერთაშორისო ბაზარზე. ვინაიდან უცხოური კაპიტალის გადინება ხდება, შესაბამისად კაპიტალის მიმწოდებელი ორგანიზაცია არის დაინტერესებული იმ კრიტერიუმების კონსერვაციული შეფასებებით, რისი იგნორირებაც ხდება ადგილობრივ ბაზარზე რესურსების მოძიების დროს. ეს კრიტერიუმები მოიცავს პირველ რიგში ქვეყნის რისკს და რაც უფრო რისკიანია ქვეყანა, ეს მით უფრო ზრდის ბანკის მიერ მოთხოვნილ კრედიტზე საპროცენტო განაკვეთს. ამას ერთვის ასევე ისეთი კრიტერიუმები, თუ რამდენად ზუსტად ხდება ინფორმაციის აღრიცხვა, რომელზედაც ეყრდნობა უცხოური კაპიტალის მომწოდებელი ორგანიზაცია გადაწყვეტილების მისაღებად.

დასკვნა

შესაბამისად, ამ ინფორმაციაზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვიმსჯელოთ, რომ იმის და მიუხედავად, რომ საერთაშორისო ბაზარი თავაზობს მეტ არჩევანს ბანკებს ფინანსური რესურსების მოსაძიებლად, ის ასევე აწესებს შეზღუდვებსა და მოთხოვნებს, რომლებიც ადგილობრივი დაკრედიტების დროს არ იარსებებდა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Black, Bernard, (1998), 'Shareholder Activism and Corporate Governance in the United States', *The New Palgrave Dictionary of Economics and the Law*, vol.3, 1998, p. 466).
2. Mülbart, Peter O. (2009), 'Corporate Governance of Banks' *Working Paper '130/2009. ECGI Working Paper Series in Law*.
3. Bebchuk, Lucian A., Spamann, Holger (2009), 'Regulating Bankers' Pay', *John M. Olin Center of Law, Economics, and Business*, Discussion Paper No. 641., Harvard: Harvard Law School.
4. Basel Committee on Banking Supervision (2005), 'Enhancing Corporate Governance for Banking Organisations', available at: < <http://www.bis.org/publ/bcbs122.pdf> > [accessed 7/05/2010]

GEORGIAN BANKING SYSTEM

KETI DOREULI
PhD student of GTU
Email: keti_doreuli@yahoo.com

Summary

This studies connections between foreign investments and Georgian Banks.

Banks represent one of the most important parts of the economic chain of every country, as they represent organisms which help the correct and appropriate distribution of capital in the economy. When this organism functions correctly, then economy functions in a healthy manner and growth is adequate, which is very important both within and outside the country.

There are a some resources for banks in the ways of obtaining capital, which can later be used for different activities and and for running profitable businesses. For the purposes of this study, we will be concentrating on one of the sources of such capital, which banks receive and which derive from the foreign financial sources.